

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th February, 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

BUYUK SHAXSLARGA BELGILANGAN TAXALLUSLAR VA ULARNING KELIB CHIQISHI SABABLARI

Murtazayeva Fotima Otabek qizi

Nizomiy nomidag TDPU universiteti tarix

fakulteti tarix yo‘nalishi talabasi

Anatatsiya:

taxalluslar haqida ma'lumotlar bir semantik xususiyat uchun ularga berilgan va ularni ma'lum bir tomondan tavsiflovchi noyob ob'ektlarning oy so'zma-so'z nomlari katta qiziqish uyg'otadi. Ushbu ob'ektlar geografik nomlarni ham, zamondoshlari yoki avlodlari e'tiborini jalb qilgan odamlarni ham o'z ichiga olishi mumkin. So'nggi o'n yilliklardagi ilmiy adabiyotlarda bunday birliklarning frazeologik maqomi o'rnatildi va ular o'zlari "frazeologik taxalluslar" deb nomlana boshladilar. Antroponim birliklarini belgilash uchun "shaxsiy frazeologik birliklar" atamasi ham kiritilgan.

Kalit so'zlar: frazeologik birlik, shaxsiy frazeologik birlik, frazeologik taxallus, baholash, tegishli ism, tarixiy voqealar.

Antroponimik tadqiqotlarda inson nomining turli jihatlariga qaratiladi. Rasmiy ismlar bilan bir qatorda norasmiy ismlar - taxalluslar ham lingvistik tahlilga uchraydi. Taxallus atamasi bilan biz atrofdagilar tomonidan uning o'ziga xos xususiyatlariga ko'ra berilgan qo'shimcha norasmiy ismlarni, shuningdek hujjatlar nomlaridan farq qiladigan shaxsiy va familiyalarning o'zgartirilgan ismlarini, mehrlari va masxara qiluvchi ismlarni, asosan hissiy-ekspressiv rangga ega va asosan norasmiy aloqa sohasida ishlaydi. Xuddi shu ma'noda biz taxallusni nomlash atamasidan foydalanamiz. Maqola Buyuk Britaniyaning tarixiy shaxslarining frazeologik taxalluslariga bag'ishlangan. Asarda bunday taxalluslarning paydo bo'lishining shartlari ko'rib chiqiladi, ularning lingvistik va mintaqaviy salohiyati tahlil qilinadi. Ushbu sinf birliklarining tarkibiy xususiyatlariga alohida e'tibor beriladi. [1,264-bet]

So'nggi o'n yilliklardagi ilmiy adabiyotlarda bunday birliklarning frazeologik maqomi o'rnatildi va ular o'zlari "frazeologik taxalluslar" deb nomlana boshladilar. Antroponim birliklarini belgilash uchun "shaxsiy frazeologik birliklar" atamasi ham kiritilgan. Frazeologik taxalluslar ikki xil xususiyatga ega, ular ham tegishli ismlar,

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th February, 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

ham frazeologik birliklar.[2] Bir tomondan, ular barcha taxalluslar sifatida nom berishga chaqiriladi, shu bilan birga ularning referenti haqida qo'shimcha ma'lumot beradi va ko'pincha unga juda aniq tavsif beradi. Ko'pgina tadqiqotchilar tomonidan bir necha bor ta'kidlanganidek, ism, agar kerak bo'lsa, bizning idrokimiz sohasiga kirgan ob'ektni belgilash uchun paydo bo'ladi va shu bilan insonning bilim faoliyati natijasida olingan taxalluslari hisoblanadi.[3].

Taxallusni tayinlash deyarli har doim "biror sabab uchun" yangi taxallus berilgan shaxsning tashqi ko'rinishi va uning hayotida bo'lgan unutilmas hodisa orqali unga nisbatan berilgan taxallus. J. bilan Franklinning yozishicha, taxalluslar "ataylab ismlar kabi berilmaydi, lekin to'satdan hazil qilish, kulish yoki g'azablanish maqsadida beriladi" [4, p.319]. Shunday qilib, ko'pgina taxalluslar nafaqat asl ma'noni o'z ichiga oladi, balki aniq komponentni ham o'z ichiga oladi. Boshqa tomondan, ular barqaror iboralar bo'lib, tayyor holda ishlatiladi. A. V. Kunin terminologiyasidan foydalanib, ular quyidagi xususiyatlarga ega deb aytishimiz mumkin:" foydalanish barqarorligi, semantik murakkablik va alohida shakllanish " [5, 46-bet]. Antroponimik va antroponimik bo'lmagan frazeologik birliklarning taxalluslari soni turli tillarda juda katta ahamiyatga ega.. Biroq, ular ayniqsa ingliz tilida so'zlashadigan dunyoda keng tarqalgan tilda yangi Ingliz tilida taxalluslar ko'p berilgan. Frazeologik taxalluslar-toponimlar mavjud bo'lib, ular o'z navbatida keng ma'nolarini o'z ichiga oladi [6].

Shu bilan birga, shaxsiy frazeologik birliklar faqat bizning davrimizga xos bo'lgan yangi narsa emas. Mashhur shaxslarga va qirollarga taxalluslarni berish an'anasi asrlar osha boshlangan. Ularning barchasi turli davrlardagi tarixiy voqealar va odamlar haqida bebaho ma'lumotlar beradi, ularning aksariyati tom ma'noda ushbu tarixni yanada aniqroq ochib berishga yordam beradi. Keyinchalik, Angliya tarixiy shaxslarining bir qator frazeologik taxalluslarini ularning nominativ xususiyatlari va tuzilish xususiyatlari nuqtai nazaridan tahlil qilishga harakat qilinadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, shaxsiy frazeologik birliklarning katta qismi O'rta asrlarda paydo bo'lgan. Keyinchalik, Uyg'onish davrida taniqli shaxslarga taxalluslarni berish deyarli oddiy jarayonga aylandi. Turli manbalarga murojaat qilib, biz tarkibiy va semantik xususiyatlari bilan farq qiladigan ko'plab birliklarni topamiz. Ulardan ba'zilar keng tanilgan va o'z egalari uchun o'rta nom bo'lib xizmat qiladi. Ko'pchilikning muallifligi yo'qolgan, ammo ba'zilarining paydo bo'lishi haqida ma'lumotlar saqlanib qolgan. Bunday holda, ular bizga nafaqat o'zlarining referentlari haqida, balki his-tuyg'ulari bunday nominatsiyaga turtki bo'lgan odamlar

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th February, 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

haqida ham aytib berishadi. Shu bilan birga, ikkinchi holda, nominatsiya "shaxsiyat xususiyati, odatlar" belgisiga asoslanadi, chunki Linkoln ochko'zlik bilan ajralib turardi. Bu erda metonimik qayta ko'rib chiqish qo'llaniladi. Uor-Vik taxallusi semantik jihatdan ancha murakkab, chunki u sintetik nominatsiyaga misol bo'lib, axloqiy fazilatlar bo'yicha obyektning tavsifini o'z ichiga oladi. Ingliz folkloridagi qora it qorong'u kuchlar bilan bog'liqligi ma'lum va Uorvik grafining siyosiy maydondagi roli har doim ham qirolning sevimlisi uchun qulay bo'lmagan. Ushbu shaxsiy frazeologik birlikning ma'nosining metaforik tabiati uni Linkoln grafining taxallusidan ko'ra yorqinroq va kamroq aniq qiladi. Shu bilan birga, ikkala birlik ham juda qo'pol bo'lib tuyuladi, bu bilvosita Gavestonning o'ziga xos marosimsizligi va to'g'riligini ko'rsatishi mumkin. Saqlanib qolgan manbalarda Gavesto takabbur va takabbur odam sifatida tasvirlangan, bu esa 1312-yilda uning o'limiga olib kelgan.

Qirolicha Yelizaveta I tomonidan uning ba'zi saroy a'zolariga berilgan taxalluslar qiziqarli ko'rinadi. Shunday qilib, Uilyam Sesil (Uilyam Sesil, Lord Burgli(1520-1598), qirolicha hukumati rahbari, undan sir Spirit ("Janob Ruh") laqabini olgan. Ushbu birlikning ichki shakli qorong'i, ammo bunday nomning sababi Sesilning "hamma joyda mavjudligi" bo'lgan deb taxmin qilish mumkin. Davlatdagi hamma narsa uning nazorati ostida edi. U ruh kabi mamlakat hayotining barcha sohalarga, shu jumladan diniy sohalarga kirib boradi, bu islohotni tasdiqlash va katolik hamjamiyati tomonidan unga qarshi turish bilan bog'liq edi. O'sha davrning yana bir arboblari, Kenterberi arxiyepiskop Jon Uiltfil qirolichadan My Little Black Husband (qora yer) laqabiga sazovor bo'ldi. Uiltfil 1583- yildan 1604- yilgacha arxiyepiskoplik lavozimini egallagan. va puritanlar va o'ta islohotchilarga nisbatan o'zining nafrat bilan ajralib turardi va o'z faoliyati davomida buni ko'rsatadi. Yelizaveta, zamondoshlarining guvohliklariga ko'ra, o'zining aql-zakovati bilan faxrlanib, saroy ahli bilan noz-karashma qilishni yaxshi ko'rardi. Uning boshqa mamlakatlar shahzodalari bilan turmush qurish bo'yicha muzokaralari yillar davomida davom etib kelgan ammo aniq hech narsaga olib kelmadi. Aslida, ular faqat murakkab xalqaro muhitda manipulyatsiya qilishga urinish edi. Uning "bokira malikasi" ("bokira malikasi") laqabi yaxshi tanilgan va uning ismi bilan chambarchas bog'liq. Bir tomondan, qirolicha, hatto keksa yoshda ham, amalga oshirilmagan murakkab rejalari haqida gapirishni yaxshi ko'rar edi, boshqa tomondan, mamlakatdagi yagona suveren bo'lib qolish zarurligini ta'kidlaydi. Arxiyepiskopga berilgan laqab uning iltifot olish istagidan dalolat beradi, lekin ayni

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th February, 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

paytda sodiq xizmatkorga yaxshi munosabatini ko'rsatishga, Qirollik mehrini ko'rsatishga urinishdir.

Tarixiy shaxsiy frazeologik birliklarning tarkibiy xususiyatlarini hisobga olgan holda shuni ta'kidlash kerakki, zamonaviy birliklarda bo'lgani kabi, ularda ham bir nechta grammatik tuzilmalarni ajratish mumkin. Ularning asosiy tarkibiy qismining xususiyatiga ko'ra, ularning aksariyati frazeologik birliklardir. Bunday holda, taxallusdagi to'liq qiymatli elementlar soniga muvofiq, ikkita katta sinf birliklarini, ya'ni qismli va ko'p qismli shaxsiy frazeologik birliklarni ajratish mumkin. Ikki qismli frazeologik taxalluslar soni ko'p qismli birliklar sonidan oshadi. Bu, fikrimcha, ikki qismli birliklar oddiyroq va shuning uchun qulayroq shakllanishlar ekanligi bilan izohlanadi. Ularda taxalluslarning asosiy maqsadi aniqroq amalga oshiriladi nomlash, shu bilan birga qisqa va tushunarli tavsif berilgan.. Ko'p qismli birliklar ular tarkibiy va semantik jihatdan murakkabdirlar. Ko'p qismli taxallusning asosi, qoida tariqasida, nominatsiya sodir bo'lgan g'ayrioddiy vaziyat tufayli yanada murakkab nominativ xususiyatdir. Yuqoridagi frazeologik taxalluslar sinflarining har birida bir nechta kichik sinflarni ajratish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Шпар Т. В. Прозвищные антропонимические номинации в социолингвистическом аспекте (на материале немецкого языка): дисс. ... к. филол. н. Уфа, 2012. 264 с..
2. Загрядская, Н.А. Личностные фразеологизмы английского языка: дис. ... канд. филол. наук.- М., 2003.
3. Суперанская, А.В. Имя через века и страны. - М., 1990.
4. Franclyn, J. A Dictionary of Nicknames. - London: Hamilton, 1962.
5. Кунин, А.В. Курс фразеологии современного английского языка. - М., 1996.
6. Tarasevich, M.P. Amerikanskaya frazeologicheskaya toponimika: dis. ... kand. filol. nauk. - М., 1985.
7. Zagryadskaya, N.A. Lichnostnihe frazeologizmih angliyskogo yazihka: dis. ... kand. filol. nauk.- М., 2003.
8. Superanskaya, A.V. Imya cherez veka i stranih. - М., 1990.
9. Franclyn, J. A Dictionary of Nicknames. - London: Hamilton, 1962.
10. Kunin, A.V. Kurs frazeologii sovremennogo angliyskogo yazihka. - М., 1996.

